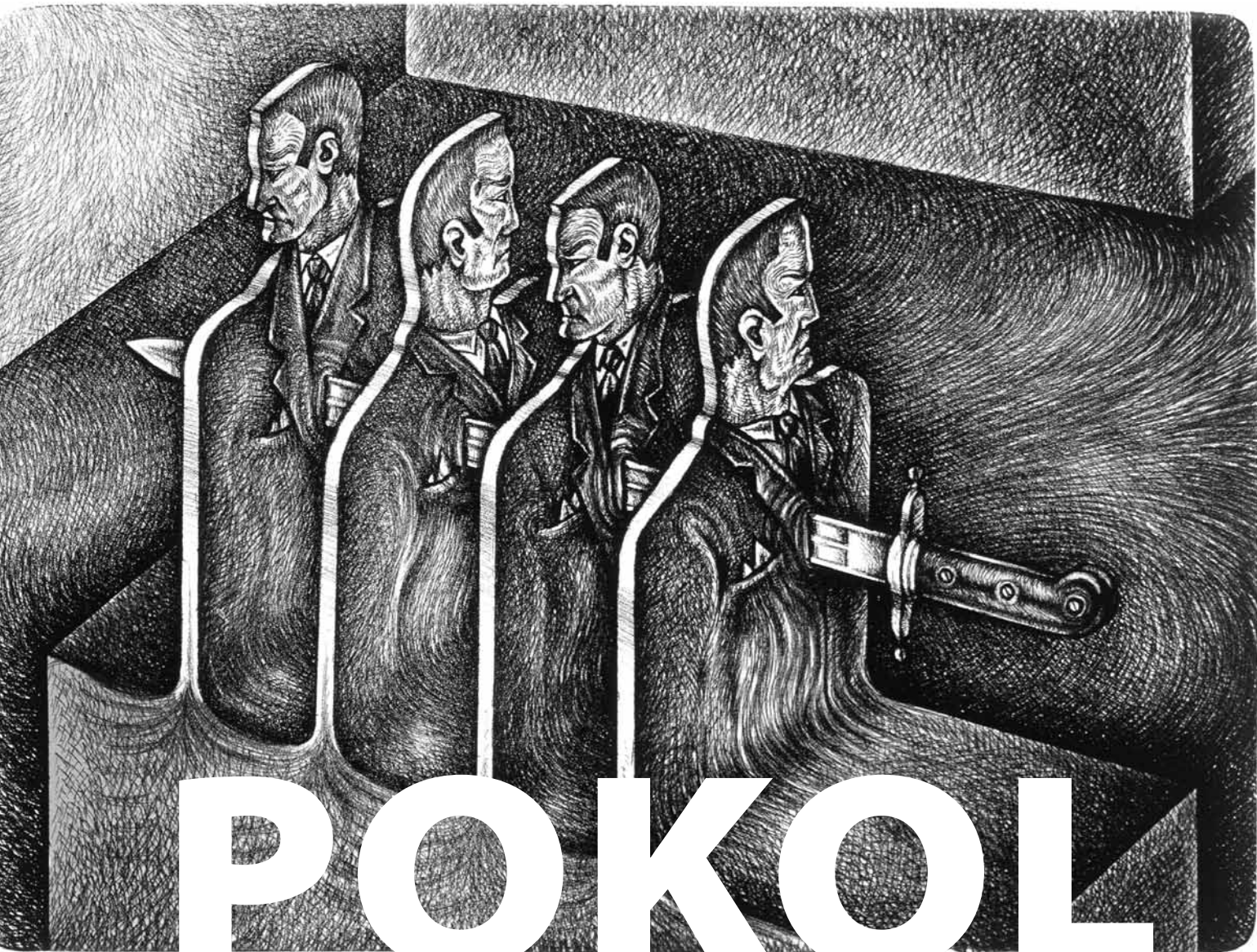

→ *Dante Alighieri* Isteni színjáték

XVIII. ÉNEK
(A Pokol Nyolcadik Körében)
A szakadárok

A 9. szennyrovat sebesültjei

Ki tudhatná — akár prózában is —
 leírni azt a sok vért és sebet,
 amit láttam? Meddő próbálkozás!
 Itt minden nyelv kudarcot vallana,
 mert nem képes se elménk, se beszédünk
 arra, hogy ezt fölfogja és megértse.
 Ha egybegyűjtenénk mindazokat,
 kiknek a balsorú Apuliában
 vérük folyt egykor a trójaiak
 ellen csatázva; meg a hosszú harcban,
 melyben tömérdek gyűrű lett a zsákmány
 (Livius írja le hitelesen);
 meg azokat, kiket kemény csapás ért,
 mert Robert Guiscarddal szembeszegültek;
 meg akiknek a csontja széthever
 Ceprano mellett (ott, hol áruló lett
 minden apuliai); s Tagliacozzo
 felé, hol harc nélkül győzött Alard —
 ha megmutatnák csonka, átdöfött
 tagjaikat, mindez utol nem érné
 a kilencedik rovat szörnységét.

Mohamed mint szakadár

A hordó, ha dongája kiesik,
 kettéreped: egy embert láttam így,
 fölhasítva szájától fing-lyukáig.
 A lába közt lógtak a belei,
 látszott a szív, a máj s a rusnya zsák,
 mely szart csinál abból, amit zabálunk.
 Míg bámultam meredten, rám tekintett
 s kezével széthúzta a mellkasát.
 „Nézz ide — mondta —: föltépem magam!
 Nézd, hogy van szétszakadva Mohamed!
 Előttem itt megy zokogva Ali,
 állától szétrepedt föl a hajág.
 S akiket látsz még, mind a többiek,
 széthúzást szítottak és meghasonlást,
 míg éltek; most ők vannak széthasadva.
 Ott hátul áll egy ördög, az nyiszál
 ilyen kegyetlenül mindegyikünket.
 Egy kardcsapással újra fölhasít,
 ha körbejártuk a kínos utat;
 mert minden sebünk szépen összezárul,
 mire ismét színe elé jutunk.
 De te ki vagy, hogy ott bámulsz a hídról?
 Tán így próbálsz egyre halogatni
 a bevalláskor kapott büntetést?”
 „Halál még nem sújtotta, s nem a bűne
 juttatja szenvedésre — szólt a Mester. —
 Azért, hogy tapasztalatot szerezzen,

8. Apulia (ol. Puglia): Olaszország délkeleti sarka, de itt egész Dél-Olaszország értendő rajta.

9. Trójaiak: a rómaiak, mivel ők — a Trójából Rómába került Aeneas révén — trójai származásúak. Az ún. szamnisz háborúkról van szó (Kr.e. 343–290), melyekben Róma legyőzte a tőle délre élő harcias szamnisz törzseket. — Mások szerint Dante itt valóban az eredeti trójaiakra utal, akik Kr.e. 1000 körül erőszakos honfoglalókként érkeztek Itáliába (*Pok.*, I,107).

10–11. Hosszú harc: a II. pun háború Róma és Karthágó között. Róma vereséget szenvedett Cannae-nál (Kr.e. 216). A Hannibál vezette punok (= karthágóiak) lehúzgálták az elesett rómaiak gyűrűit: több vödörnyi gyűlt össze.

12. Titus Livius (Kr.e. 59 – Kr.u. 17): római történész.

14. Robert Guiscard [giszkár] (1015k.–1085): normann hadvezér, aki Dél-Itáliában — pápai felhatalmazással — könyörtelenül megtörte a muzulmánok ill. a görögök hatalmát. Dante a Paradicsomba helyezi, mint a hit egyik védelmezőjét (*Par.*, XVIII,48).

16. Ceprano: helység a Pápai Állam és az Apuliai (= Nápolyi) Királyság határán. Anjou Károly 1266-ban pápai támogatással megtámadta Hohenstaufen Manfred szicíliai-nápolyi királyt. Manfred a határ védelmére apuliai nemeseket állított, ám ők áruló módon beengedték az Anjou csapatokat, akik a közeli Beneventónál megsemmisítették Manfred seregét s őt magát is megölték (lásd *Purg.*, III,131). A csontok tehát voltaképpen Beneventónál hevernek.

17. Tagliacozzo [taljakocccó]: csatahely. 1268-ban itt aratott végső győzelmet Anjou Károly az utolsó Hohenstaufen, a 18 éves Konradin (Manfred unokaöccse) fölött.

18. Alard de Valéry: idős katonatiszt, Anjou Károly tanácsadója, aki személy szerint nem harcolt, de eszes hadiscselével biztosította a Konradin fölötti győzelmet.

31. Mohamed (570k.–632): az iszlám vallás megalapítója. Azért van itt, mert a középkori Európában elterjedt a tévhit, hogy eredetileg keresztény pap volt, s áttértette híveit az új vallásra, így a kereszténységen belül szakadást okozott. Valójában Mohamed (s általában utódai is) csak pogányokat és más vallásúakat térítették iszlám hitre, keresztényeket és zsidókat nem.

32. Ali (600k.–661): Mohamed veje s első tanítványa. Mohamed halála után az ő nevéhez fűződik az iszlámon belüli szakadás a síiták (Ali-pártiak) és a sunniták (az ellenpárt) között.

40. Értsd: a lelkek körbe-körbe járnak az árokban.

45. Bevallás: a Minosnak tett vallomás. A Pokolba leérkező kárhozottak Minosnak „gyónják meg” bűnüket, s ő irányítja őket a megfelelő helyre (*Pok.*, V,4.).

- én, aki meghaltam, végigviszem 49
 a Pokol egyre mélyebb körein.
 Ez úgy igaz, ahogy most itt beszélek!”
 Ezt hallva száznál többen is megálltak 52
 az árokban, és nagy csodálkozással
 bámultak rám, gyötrelmüket feledve.
 „Te, aki tán meglátod nemsokára 55
 a Napot, mondd meg Dolcino barátoknak:
 ha nem akar itt túl hamar követni,
 gyűjtsön be ételmet, mert ha a hó 58
 lehull, a novariaiak legyőzik
 (amire másként esélyük se volna!)”
 Már emelte a lábát, hogy tovább lép, 61
 úgy mondta nekem mindezt Mohamed,
 aztán letette s már ment is tovább.

A vízbe dobott tárgyalópartnerek

- Egy másik, akinek lyuk volt a torkán, 64
 az orra fölívva szemöldökig
 s a két füléből is csak egy maradt,
 szintén megállt és csodálkozva bámult, 67
 majd elsőként nyitotta a gigáját,
 mely vérvörös volt a sebe körül:
 „Te, akit nem a bűn ítélt ide 70
 (láttalak olasz földön, odafönt,
 ha nem tévesztlek össze senki mással):
 majd emlegesd Pier da Medicinát, 73
 ha meglátod majd az édes lapályt,
 amely Vercellitől lejt Marcabòig.
 Mondd meg Fano két legjobb lakosának, 76
 a nemes Guido s Angioiello úrnak,
 hogy — ha jól látszik innen a jövő —
 ki fogják dobni őket egy hajóból 79
 zsákba kötözve, Cattolica mellett:
 egy aljas zsarnok lesz az árulójuk.
 Ciprustól Mallorcáig még sehol 82
 nem látott Neptun ily gyalázatot
 se kalóztól, se argosiaktól!
 Az áruló, a félszemű (ura 85
 a földnek, melyről egyik társam itt
 azt szeretné, ha sose látta volna!),
 meg fogja hívni tárgyalásra őket, 88
 s majd úgy intézi, hogy nekik ne kelljen
 Focaránál a szélhez könyörögni.”

Curio, Caesar tanácsadója

- Én így szóltam: „Mutasd meg (ha szeretnéd, 91
 hogy odaföltre híreket vigyem):
 ki az, akinek keserű a látvány?”
 Egy társa állkapcsát megfogta ekkor 94
 s a száját a kezével szétnyitotta.
 „Ó az! — kiáltotta —, de nem beszél!

56. Dolcino barát: egy olasz eretnek szekta, az 1260 és 1307 között létezett Apostoli Testvérek vezetője. Szegénységet, egyszerű keresztény hitet hirdettek, mindent közösen birtokoltak (még a nőket is). A pápát Antikrisztusnak bélyegezték. Történetünk idején Dolcino még élt, csak 1307-ben tudták a pápai erők elfogni s máglyán megégetni életársával, a szép Margheritával együtt.

57. Itt követni: Dolcino, mint az egyházban szakadást okozó vezető előbb-utóbb ide fog kerülni, a szakadárak rovatába.

58–60. Dolcino és ötezer (!) szektatársa a Novara melletti hegyekbe vették be magukat, ahol a pápai haderő nem bírt velük. Végül a hó fogságában elfogytak a készleteik, s az éhség rákényszerítette őket, hogy megadják magukat a (főleg novariaiakból álló) pápai katonaságnak.

73. Pier da Medicina: romagnai politikus. Állítólag abból húzott hasznot, hogy egymás ellen hergelte a Polenta és a Malatesta családot. Dante személyesen ismerte.

74. Lapály: a Pó-síkság.

75. Vercelli: város a Pó-völgy felső végében. — Marcabò: vár a Pó torkolatában.

76. Fano: kis kikötőváros az Adria partján, Riminitől délre. Az itt említett adriai kikötők elhelyezkedése északról délre: Ravenna–Cervia–Rimini–Cattolica–Fano.

77–90. Fano két vezetőjét, Guidót és Angioiellót álnokul tárgyalásra fogja hívni Cattolicába Rimini erős embere, Malatestino (a „kisebbik buldog”, lásd *Pok.*, XXVII,46). Útközben a hajóból Malatestino emberei mindkettőjüket a tengerbe dobják; Malatestino így szerzi meg az uralmat Fano fölött. (Nincs történelmi forrás arra, hogy mindez valóban így történt-e.)

82. Ciprustól Mallorcáig: értsd: a Földközi-tenger keleti végétől a nyugatiig.

83. Neptun: a tengeristen, azaz maga a tenger.

84. Kalózok: Dante korának (főleg arab) kalózái. — Argosiak: az ókori görögök (egy részük Argos vidékéről jött), akik szintén gyakran kalózkodtak.

85. Malatestino valóban félszemű volt.

86. Föld: Rimini környéke. A társ kilétére a 101. sorban derül fény.

90. Focara: hegy az Adria partján, Fano és Cattolica között, ahonnan veszélyes szelek csapnak le a tengerre, ezért az erre hajózók imádkozni szoktak, hogy a szél kímélje meg őket. Guidónak és Angioiellónak erre nem lesz szüksége, mert mire hajójuk a Focara-hegyfokhoz érne, megölik őket.

93. Látvány: Rimini városa (ld. 86. sor).

Elűzték, s ő elaltatta a kételyt	97
Cæsarban, mondván: »Aki készen áll, annak csak árthat a halogatás!«	
Most itt állt néma kétségbeesésben,	100
tövig kimetszett nyelvel Curio, a valaha oly vakmerő beszédű.	
Mosca, Firenze megrontója	
Egy másik, kinek két kezét levágták,	103
csonkjait fölemelte a homályban, arcára csöpögött közben a vér.	
„Emlékezz — kiabált — Moscára is,	106
ő mondta: »Félmunka nem munka!«; ezzel rossz magot szórt a toszkánok közé!”	
Én hozzátettem: „S házad belepusztult!”	109
Ő, fájdalmát így újjal tetézve útjára ment, bánattól eszelősen.	
Bertran, a levágtott fejű	
Maradtam még, néztem a sokaságot,	112
s olyat láttam, amit félnék mesélni, hisz nincs rá bizonyítékom, tanúm, de bátorít a lelkiismeret:	115
e jóbarát, mely páncélt ad szívünkre, amikor tisztának érzi magát.	
Én tényleg láttam (s most is szinte látom!),	118
hogyan egy fejetlen test is gyalogol a komor csorda tagjaival együtt.	
Levágtott fejét fogta a hajánál	121
s lógatva vitte, mint lámpást szokás. A fej ránk nézett s így szólt: „Jaj nekem!”	
Lámpása volt maga sajátmagának,	124
egy volt a kettő s kettő volt az egy. Ez hogy lehet?... Ki így rendezte, tudja.	
Amikor pont a híd lábához ért,	127
karját a fejjel együtt fölemelte, hogy közelebről halljuk, mit beszél.	
„Nézd! — mondta. — Iszonyú a büntetésem!	130
Té, aki lélegzel s úgy nézelődöl holtak között: láttál-e súlyosabbat?	
S hogy rólam is tudósítsd a világot,	133
tudd meg: Bertran de Born vagyok, aki rosszat sugalltam az Ifjabb Királynak.	
Apát s fiát egymás ellen tüzeltem,	136
gonoszabbul, mint egykor Achitófel hergelte Absalomot s Dávidot.	
Mivel elvágtam egy rokon kapcsot,	139
elvágyva hordom, íme, az agyam a gerinctől, amelyből származik.	
Én példázom az ellenbüntetést!”	142

(Nádasdy Ádám fordítása és jegyzetei)

97–101. Curio: római politikus. A Pompeius és Cæsar közti viszályban előbb a Rómában székelő Pompeiust támogatta, ám amikor Cæsar érdekében kezdett szónokolni, elűzték Rómából. Átment Riminibe Cæsarhoz, aki csapataival a római köztársaság határán állt, a Rimini melletti Rubicon folyónál, habozva, hogy saját hazáját megtámadja-e. Curio tanácsára Kr.e. 49-ben átlépte a Rubicont („A kocka el van vetve!” felkiáltással), s ezzel kitért a római polgárháború.

106. Mosca dei Lamberti (†1243): firenzei városatyja. Egy Buondelmonte nevű ember 1215-ben eljegyezte az Amidei (ghibellin) család lányát, ám az utolsó pillanatban helyette egy Donati (guelf) lányt vett el. A megszegyentett Amideiek bosszúból meg akarták verni Buondelmontét, ám Mosca tanácsára („Félmunka nem munka!”) megölték. — Dante a *Pok.*, VI,80-ban úgy érdeklődött Mosca felől, mint „akit jó szándék vezérelt” a város ügyeiben.

108. A hagyomány szerint Buondelmonte megölése indította el Firenzében a belviszályt a guelfek és ghibellinek között.

109. A Lamberti családot 1268-ban végleg száműzték Firenzéből.

110. Újjal tetézve: mert most tudta meg Dantétól a családja sorsát.

126. Ki így rendezte: Isten.

134. Bertran (vagy Bertram) de Born (1140k.–1215k.): költő és várúr, a legismertebb trubadúrok egyike. Provenszál nyelvű verseiben a háború szépségét dicsőíti.

135–136. Ifjabb Király: Henrik angol trónörökös (élt 1155–1183). — Apa: II. Henrik angol király (uralk. 1154–1189). Miután az apa társkirállyá koronáztatta a fiát (1170), Bertran — akinek birtoka Franciaország angol fennhatóság alatti részén volt — a fiút lázadásra bujtogatta apja ellen. Az ifjabb Henrik (aki sose lett király) végül e hadakozás során halt meg fiatalon. Bertran gyászadalban emlékezett meg róla.

137–138. Achitófel, Dávid király hamis tanácsadója arra biztatta Absalomot, Dávid fiát, hogy lázadjon fel apja ellen (2Sám, 15–17).

141. Úgy vélték, hogy az agy a gerinccelől fejlődik ki, annak mintegy kiöblösödése.

142. Ellenbüntetés (ol. *contrapasso*, latin *contrapassum*: „csere-szenvedés”): a bűnnel egyenértékű, azt tükröző büntetés, a „szemet szemért” elv. Ez az ószövegségi büntetőjognak is az alapja (2Móz, 21,24).